

ЗМІСТ

ПРЕС-СЛУЖБА МОН УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
ВІЗИТНА КАРТКА	
Національному університету харчових технологій — 135	7
Лариса Арсен'єва, Ірина Нікітіна. Робота Центру психологічної підтримки здобувачів вищої освіти Національного університету харчових технологій.....	9
УКРАЇНА І СВІТ	
В'ячеслав Рагойша. Дмитро Павличко: художній переклад у креативному дискурсі державотворення	20
ЗАПРОШУЄМО ДО ДИСКУСІЇ	
Олена Жорнова, Ольга Жорнова. Якість вищої освіти України та медіаграмотність науково-педагогічної спільноти: виклики без відгуків	38
СУЧASNІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Галина Захарчин. Особливості викладання економічних дисциплін у сучасних реаліях	45
АНАЛІЗУЮТЬ НАУКОВЦІ	
Богданна Гвоздецька. Чинники недоброочесної поведінки студентів у навчальному процесі.....	55
Оксана Возняк. Аналіз змісту дефініцій “компетентність” та “компетенція” в аспекті компетентнісного підходу до навчання.....	66
СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА	
Алла Дяченко. Структура наукової школи українського етнодизайну.....	76

Василь Шпак, Ольга Шпак. Теорія рисунка як методика в опануванні основ образотворчого мистецтва	89
КОНФЕРЕНЦІЇ. НАРАДИ. СЕМІНАРИ	
Володимир Виткалов, Сергій Виткалов. Наукова діяльність у сучасній Україні: тенденції та проблемний ряд.....	96
Вища освіта і наука: огляд періодичних видань	104
Contents	127

Головний редактор — К.М. Левківський

Редакційна колегія: К.С. Абдієв (Казахстан); В.П. Андрушченко; В.Д. Базилевич; В.І. Бондар; Л.В. Губерський; Т.-Л. Дєордіца; Р.О. Додонов; М.Б. Євтух; Т.О. Коломоєць; А.Є. Конверський; В.Г. Кремень; А.І. Кузьмінський; В.І. Кушерець; І.Ф. Надольний; І.Ф. Прокопенко; В.Я. Тацій; О.Л. Шевнюк; В.С. Щербина

Над випуском працювали: В.П. Розумний, Л.В. Кирпич, Ю.М. Слуцька — відповідальний секретар, Ю.А. Полулященко, С.А. Михайлова, О.С. Кузуб, І.А. Олійник

На першій сторінці обкладинки — студенти та викладачі Національного університету харчових технологій.

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України: 21876

Журнал “Вища школа” внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки (Постанова президії ВАК України від 22.12.2010 № 1-05/8) та філософії (Постанова президії ВАК України від 01.07.2010 № 1-05/5) на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Свідоцтво КВ № 12864-1748ПР від 27.06.2007. Усі права засторежено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Редакція не обов’язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Журнал поширюється лише за передплатою. Авторський примірник можна придбати у книгарні “Абзац”, тел.: (044) 581-15-68, попередньо його замовивши.

Адреса редакції: 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; факс: (044) 234-23-36.

E-mail: slutska@society.kiev.ua <http://www.znannia.com.ua>

Видавець — Видавництво “Знання”, 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Підписано до друку 29.11.2019. Формат 70x100 1/16.

Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура Academy.

Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 450 пр. Зам. №

© “Вища школа”, 2019

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧASNІЙ УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМНИЙ РЯД

Наукова діяльність завжди була і є переконливим показником, за яким позиціонувалася як діяльність конкретного співробітника закладу вищої освіти, так і реноме країни, оскільки ця діяльність не лише передбачає витрати власне на організацію наукового пошуку, але й допомагає країні здобувати нові вершини. Тож наукова конференція завжди є специфічним підсумком як діяльності кожного дослідника, так і закладу, який цю діяльність організовує. Не розширюючи це загальновідоме положення, спробуємо висвітлити найбільш типові проблеми, притаманні закладам вищої освіти, які, зокрема, піднімалися у рамках XV Міжнародної науково-практичної конференції¹, що відбулася 14—15 листопада 2019 року на базі кафедри культурології і музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету. Участь у конференції “Європейський культурний простір і українські перспективи” взяли понад 500 осіб, з яких 47 докторів наук, професорів, 110 кандидатів наук, доцентів, понад 100 магістрантів. Серед учасників були представники Азербайджану, Білорусі, Китаю, РФ, США, України, які репрезентували 81 освітній; наукові та культурно-мистецькі структури — музеї, картинні галереї, історико-культурні заповідники, художні колективи (філармонічні оркестри, театри) й оригінальні культурно-освітні центри, 27 з яких мають статус національних. За останні десять років у міжнародних наукових конференціях, організованих на цій кафедрі, заявлялося 3782 учасники не лише з України, але й Азербайджану, Польщі, Румунії, Білорусі, Німеччини, США, РФ, Китаю, Кореї, що засвідчує широкі міжкультурні контакти Рівненського державного гуманітарного університету.

До беззаперечних результатів організації цього заходу слід віднести такі:

- Власне проведення конференції та кількість зареєстрованих учасників, що є фактично сталою упродовж багатьох років, засвідчили, що в Україні, по-

¹ Європейський культурний простір і українські перспективи : XV міжнар. наук.-практ. конф., м. Рівне, 14—15 лист. 2019 р. : прогр. / уклад.: С.В. Виткалов, В.Г. Виткалов. — Рівне : РДГУ, 2019. — 41 с.

при досить напруженну ситуацію у вищій школі (за досить низької заробітної плати, значного скорочення контингенту студентів, що стимулює збільшення фактичних витрат на організацію навчального процесу, триває практика лише подальшого переписування документації: відтепер не вищий навчальний заклад, а заклад вищої освіти, не методичне забезпечення дисципліни, а силабус, щорічні оприлюднення результатів наукової активності співробітників, які ні на що не впливають), зростає чи, принаймні, зберігається високий інтерес до наукової діяльності, в якій ми вбачаємо один із важливих чинників зміни ситуації — причому, якщо не на краще, то, принаймні, зрушення з місця.

- Зростання кількості магістрантів-учасників (понад 100) та студентів (85) також підтверджує усвідомлення останніми необхідності не лише виконувати настанови керівних органів освіти чи своїх наставників, але й розуміння того, що науковий пошук — якщо не панацея, то, принаймні, важлива складова у питаннях поглиблого розуміння сутності навчання, своєї професії, власної освіти, необхідність самоосвіти тощо.

- Постійна участь у роботі конференції представників органів державної влади та багаторічна підтримка її засобами масової інформації підтверджують те, що влада зацікавлена у соціально активних людях, здатних змінити ситуацію, і вбачає власне у проведенні заходу можливість ефективного спілкування з активними представниками сучасного соціуму.

- Заявка на участь у цьому заході певної кількості професійних музикантів, продюсерів, режисерів, акторів, інших фахівців “творчих” професій за свідчує розуміння останніми того, що освіта, наукова діяльність — це справді важливі чинники художньої самореалізації, а також усвідомлення, що майбутню публіку також потрібно виховувати, як це багато років здійснюють їх іноземні (переважно американські та європейські) колеги, не лише концертуючи світом, але й викладаючи в широкій мережі навчальних закладів, ведучи широку просвітницьку діяльність серед населення — одним словом, виховуючи собі майбутню (потенційну) аудиторію.

- Конференція так само висвітлила широкий спектр проблематики, яка є предметом наукового зацікавлення у сфері культури, котра завдяки об'єкту дослідження останнім часом значно розширила свої обрії, акцентуючи дослідницьку увагу, зокрема, на регіональній культурній практиці, міжкультурних контактах, освітній проблематиці тощо, вводячи в обіг, як результат цих пошуків, безліч нових імен, прізвищ, дат, пам'яток і, таким чином, розширюючи предметне поле культури.

- Увага акцентувалася також на ефективності реалізації реформ місцевого самоврядування, культурній політиці держави, без швидкого впровадження яких сподіватися на ефективне просування країни шляхом реформ марно.

- Традиційна багаторічна участь у наших конференціях аспірантів-іноземців (з Національної музичної академії України імені П. Чайковського, Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка тощо) переважно з

Китаю та Кореї засвідчує справді високу зацікавленість інокультурного середовища українською проблематикою, підтверджує те, що Україна в розмaitті її проявів становить значний інтерес для світу. Тож традиційні публікації згодом статей у наукометричних і фахових кафедральних збірниках цих представників інокультурних спільнот доводить їх намагання розширити власні межі наукового пошуку, а для українських дослідників є добрим прикладом патріотично налаштованих громадян ознайомити чужу країну зі своєю духовною спадщиною, просунути у суспільну свідомість чи вписати у світовий культурний контекст власні творчі здобутки. Усе це раз підтверджує: Україна має здорове культурне коріння, яке й допоможе їй перебороти час національно-культурної невизначеності й соціальної апатії. Це й ділова зробити її та свобода слова, що має сьогодні чи не найвищий статус на теренах колишнього СРСР.

Обговорення нагальних проблем підтвердило, що українській освіті, як і національній спільноті, саме сьогодні потрібна *виважена державна культурна політика*, яка б ставила за мету пріоритетний розвиток національного культурного продукту, підтримку власної мережі освітніх закладів та установ культури, унормування практики їхнього функціонування, припинення намагання постійно змінювати навчальні плани і програми, а також бездумного копіювання чужого, далеко не кращого, досвіду, який ніколи не приживеться на українському ґрунті, оскільки не враховує ні української ментальності, ні суспільних потреб та запитів, а отже, приречений на неефективність. Потрібна її і обґрунтована практика використання ЗНО, скасування невмотивованих вимог (складання ЗНО з математики для художніх спеціальностей та напряму 02 «Культура», повернення спеціальності «Культурологія» до напряму 02 «Культура» з напряму 03 «Гуманітарні науки», оскільки це відповідає логіці підходу до організації навчання, недоцільність підвищення «протідного» балу при зарахуванні вже після складання ЗНО тощо), оскільки на якість освіти і мотивацію до навчання впливає не бал ЗНО (на який штучно “натаскують” випускників їхні вчителі чи репетитори, утім уже за відповідні кошти), а гарантоване перше робоче місце, налагодження системи підвищення кваліфікації, хоча б наближена до європейських країн заробітна плата (не 100 дол. США на місяць у сфері культури проти 50 дол. на годину для некваліфікованої праці в європейських країнах). І тоді все буде гаразд і з вивченням іноземної мови, математики чи інших дисциплін, що лежать в основі справді потрібних для народного господарства спеціальностей, на які вже не хочуть вступати випускники сучасної загальноосвітньої школи.

На думку учасників заходу, з урахуванням викладеного вище потрібно передусім стабілізувати суспільно-політичну ситуацію в країні, значною мірою поліпшити добробут її населення, довівши його хоча б до рівня сусідньої Польщі (а це, за різними підрахунками, оприлюдненими в українській пресі, 16-кратна різниця), що дасть можливість призупинити міграційні процеси;

проводити ефективну, спрямовану на людину, медичну та пенсійну реформи, які справді б поліпшили стан фізичного й соціального здоров'я в країні, зробити реальною і відповідальною перед народом законодавчу складову в державі й на цій підставі провести детальну *ревізію фахового потенціалу в країні*, його здатності до участі у змінах соціокультурної та економічної ситуації, а також здійснити низку необхідних конкретних заходів у системі національної освіти, зокрема й повернутися до практики відбору на навчання за допомогою різноманітних методик, розроблених сьогодні або напрацьованих у попередню добу, критично їх осмисливши та адаптувавши під умови життя людей, що зазнали значних змін; відновити практику цільового прийому на навчання та розподілу на місця майбутнього працевлаштування всіх, хто навчався за державний кошт, що змінить ставлення до проблем здобуття освіти. Адже попри схвалення у 2018 році Концепції дуальної освіти², фактично немає дієвих механізмів для її реалізації. І втомлене багаторічною балаканіною політиків населення, відчувши найменш позитивні зрушення, виявить небачену ініціативу у справі розбудови держави.

Але починати це робити можна лише на державному рівні і за активної ролі у цьому процесі держави, створивши, відповідно, необхідні робочі місця, забезпечивши належний соціальний захист людині тощо. До речі, у державі вже чимало років взагалі відсутній кадровий резерв по всій управлінській вертикалі (принаймні, він не відомий широкому загалу, зокрема й у ЗВО), який потрібно ретельно відбирати, виховувати і поступово висувати на відповідні посади, аналізуючи і коригуючи його адміністративне зростання. Адже сьогодні лише вибори до рад різних рівнів є “мірилом” будь-яких змін, і країна живе примарними сподіваннями від виборів до виборів. Лише так, на нашу думку, можна сформувати критичну масу фахівців, здатних постійно пропонувати оригінальні рішення, осіб, здатних зламати стару систему (*сформовану уже в новітній час*) непрофесіоналізму, бездіяльності й невігластва. Партийний чи будь-який інший, *не за професійною ознакою*, покладений в основу принципу призначення на посаду, як і подвійний стандарт в організації будь-якої справи, ніколи не був ефективним і завжди веде в нікуди.

Уже тривалий час немає мови, принаймні, на рівні спеціальної вищої освіти художнього спрямування, про таке обов'язкове для організації навчального процесу поняття, як професіограма фахівця (а якщо і з'являється в окремо взятій дисертації чи монографії, то виключно для того, щоб підтвердити факт розуміння автором проблеми. Однак ця професіограма ніким не обговорена і не має, як правило, практичної вартості, оскільки виконує лише одну функцію — мотивувати власну гіпотезу автора). Нею також ніхто не займається, не розуміючи сутності цього питання, як не займаються її питаннями цільового

² Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження КМУ від 19.09.2018 № 660-р [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/660-2018-%D1%80>.

розподілу місць державного замовлення на будь-які спеціальності, керуючись *потребами* в кадрах певної кваліфікації. Але ж ці дані (про потребу у фахівцях. — *Авт.*) можна завжди знайти навіть на сайтах галузевих управлінь в областях. І, керуючись цими даними, можна без особливих проблем упорядкувати чи унормувати практику *державного замовлення та державного розподілу* в Україні на всіх освітньо-кваліфікаційних щаблях за умови лише відповідного бажання та контролю тих самих державних, владних структур, не виходячи навіть із міністерських (як і обласних чи районних управлінських) кабінетів. Так само не складно вирахувати потребу у фахівцях, спираючись на наявну форму 7 НК-М у кожному районному будинку культури, музеї, заzemлюючи це питання на сферу культури. І так — за всіма галузями народного господарства. І на це потрібно лише елементарне бажання та інформованість хоча б про те, що ці форми звітності існують уже чимало років, а ще політична воля й контроль за виконанням ухваленого рішення.

Сьогодні вже й не йдеться про проведення спеціальних досліджень, спрямованих на виявлення готовності (чи здатності) абітурієнта навчатися і працювати саме за обраною спеціальністю у майбутньому, наявності у нього відповідних для цього навичок, хисту і ще безлічі інших речей, які традиційно використовувалися у практиці вищої школи упродовж, як мінімум, останнього століття. Немає мови і про не менш важливі для професійного становлення адаптаційні чинники випускників тощо.

Наприклад, скорочення терміну навчання у ЗВО на підставі лише наявності диплома молодшого спеціаліста до двох років не дасть (і не дає вже сьогодні) належного ефекту, оскільки це інший, не тільки освітньо-кваліфікаційний, але й професійно-адаптаційний рівень, що його такі “неофіти” не можуть подолати за два роки з огляду на загальне тижневе навантаження. І причини цього також давно відомі. Їх сутність криється у принципово іншій системі організації навчального процесу в коледжах та університетах, культурному середовищі, тобто місці розташування навчального закладу: адже коледжі знаходяться, як правило, в районах, які мають зовсім іншу культурну інфраструктуру, стиль і ритм життя, духовні потреби й ціннісні орієнтації молодих людей та ще безліч інших, відомих педагогам з обох боків (коледжів та університетів), причин організації системи навчання. Саме це є основною причиною неефективності навчального процесу. І багаторічна практика підготовки таких фахівців навіть на нашій кафедрі це підтверджує повною мірою: навіть найкращі випускники коледжів культури, зараховані одразу на III курс і введені до складу наявних академічних груп, принаймні на трьох спеціальностях кафедри, яка є типовою освітньою структурою в регіоні, значно відстають за всіма культурно-освітніми показниками від студентів того самого III курсу, які навчаються в університеті з першого курсу.

Ще раз потрібно наголосити на тому, що найважливішими у цьому є й питання професіональної адаптації випускника будь-якого напряму ЗВО, а

надто художнього, оскільки його віковий ценз і досвід завжди дещо інший (більший, вищий), враховуючи попереднє навчання в дитячій музичні чи художній школах, коледжі чи ЗВО I—II рівнів акредитації.

І ще на одному аспекті освітнього простору потрібно зосередити увагу обговорюваного у межах конференції.

Не можна автономію вищого закладу освіти, задекларовану в нормативних документах, тлумачити виключно як відповідальність лише цього закладу за всі питання організації навчального процесу, оскільки будь-який конкретний заклад вищої освіти є складовою певної системи цієї освіти і для ефективного функціонування цієї системи у справді автономному режимі потрібно сформувати спочатку саму систему, відрегулювати її на всіх рівнях і домогтися ефективного функціонування. Але навіть і тоді при належному її “запуску” потрібен не менший контроль за її подальшим функціонуванням (режимом роботи), якщо сподіватись лише у такий спосіб на конкретний прогнозований результат. Інакше в чому ж тоді полягає функція профільного міністерства?! Лише в наданні місць державного замовлення?! Але ж вони не мають жодного сенсу та ефективності без наявності розподілу після завершення навчання у державному секторі або хоча б, у протилежному випадку, повернення випускником коштів державі у разі відмови його працювати за цим розподілом. Адже держава витрачає кошти на підготовку фахівця і зовсім не переймається питаннями його працевлаштування у тій самій державній сфері!

Важливе значення нині має її іміджева складова пропонованої освіти та майбутньої сфери працевлаштування. Тому необхідно розробити відповідні заходи у цій сфері, адже сучасна молодь, що формується у загальноосвітній школі фактично за допомогою лише ігрового чинника, до певної міри симулакра, цим питанням надає надзвичайно великої ваги. І цей імідж складається передусім із заробітної плати, статусу фахівця та навчального закладу, його міжкультурних контактів, статусного реноме в регіоні, форм та способів підвищення кваліфікації, професійної мобільності тощо, які потрібно враховувати, більш того — постійно просувати у суспільну свідомість (обох сторін) в організації навчального процесу, принаймні в мережі державної системи освіти.

Зміна політичного керівництва в країні у 2019 році і, треба думати, принципів організації подальшого життя, спонукатиме її до змін у сучасній системі освіти. Хоча вже сьогодні, і на цьому потрібно також наголосити, в Україні існує чимало міжнародних програм, спрямованих на поліпшення ситуації в науковому пошуку як у ЗВО, так і кожного конкретного їх учасника, в яких беруть участь представники української наукової спільноти. Йдеться про програми професійної академічної мобільності, Erasmus+ (Програма постійної освіти ЄС), Unistudy, Horizon-2020 та ін., зокрема її спільні українських та іноземних ЗВО проекти, спрямовані на підготовку фахівців музичної сфери, розробку питань, що становлять обопільний інтерес. Це з успіхом реалізовує, заземлюючи на предмет нашого пошуку, факультет культури і мистецтв

Херсонського державного університету, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, СНУ ім. Лесі Українки та ін. Низку спільніх з іноземними ЗВО програм реалізовують і кафедри факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету та кафедра культурології і музеєзнавства (з Університетом імені Я. Длугоша (Ченстохова), Університетом імені М. Коперника (Торунь) у Польщі та ін.).

Повертаючись до конференції, слід зазначити, що подібні форми також є важливим чинником обміну інформацією між українськими дослідниками, позиціонування України у світовому культурному просторі. Вони допомагають адаптуватися до загальних світових проблем. Утім і обговорення на секціях це підтвердило, в країні й надалі залишатиметься власний шлях як наукового пошуку, так і вирішення інших проблем її життєдіяльності, оскільки глобалізація водночас передбачає і певне культурне розмаїття населення країн — учасниць цього процесу.

Гальмівним фактором цього процесу залишаються численні штучні перепони, які постійно стоять на шляху вітчизняних педагогів-дослідників, зокрема необхідність публікацій обов'язково у Skopus, у якому культурно-мистецька сфера себе не знаходить, тоді як у багатьох країнах світу публікації в будь-яких наукометричних базах не є обов'язковими, оскільки матеріал, що становить певний інтерес, без особливих проблем може бути миттєво перекладений і доступний у будь-якій точці земної кулі. Нагадаю, що представники “технічного напряму” сьогодні з успіхом публікуються у Skopus, однак суттєвих змін в економічній чи будь-якій іншій, знаковій для країни, сфері також не помітно.

Це стосується і численних форм репрезентації інших форм життєдіяльності вищої школи, зокрема й акредитаційних матеріалів, вимоги до яких постійно підвищуються і вже до певної міри виходять за межі можливого (і це ще одна актуальна тема нашого заходу). При цьому якість проведення занять не поліпшується. Адже навіть 600 годин (ставка) при малокомплектних групах передбачає розроблення 7-10 навчальних дисциплін на різних освітніх рівнях та формах навчання, належну якість яких забезпечити об'єктивно складно, тим більше, що зміни до навчальних планів вносяться щорічно. Та й показники “наукової активності” передбачають участь також і в інших формах творчої самореалізації українського педагога.

Про вартість цієї акредитації вже не йдеться, але ж забезпечити акредитацію ОПП закладу за всіма напрямами та формами (“бакалавр/магістр”) фізично не можливо, тому він буде змушений згортати або перепрофільовувати свої освітні програми, що шкодить власній освіті. Це виграє в результаті цього Україна, згорнувши аспірантуру, докторанту та чимало напрямів освітньої діяльності, вкрай потрібних її сьогодні?

Це твердження справедливе і стосовно контролю якості знань молоді, однак запровадження екзамену з математики (ЗНО) для культурно-мистецької сфери лише відштовхне “свого” абітурієнта, стимулюватиме у подальшому його

виїзд з країни, оскільки культурно-мистецькі спрямована молода людина не має схильності до точних наук; у неї інший *тип мислення*. І взагалі, було б логічно, зважаючи на поглиблення проблемного ряду у сучасній вищій школі, відмовитися на декілька років від проведення ЗНО (чи хоча б в окремих ЗВО), а потім здійснити заміри ефективності навчання у різних закладах.

Нагадаємо, що навіть в успішних країнах Західної Європи відчуваються не лише значний брак абітурієнтів, а й проблеми з відтворенням населення. За оцінкою Відділу народонаселення ООН (*Population Division*), який готує “Всесвітні демографічні прогнози”, за перші 50 років ХХІ ст. в усіх європейських країнах (окрім Люксембургу, Ісландії, Албанії та Ірландії) чисельність корінного населення зменшиться на 124 млн осіб, зокрема у країнах “Старої Європи” — на 37 млн осіб: так, чисельність населення Італії скоротиться на 25 %, Великої Британії — на 1, Німеччини — на 14 % тощо. Ці демографічні дані свідчать про швидке старіння населення в Європі, що тягне за собою збільшення частки витрат країн на утримання непрацездатних верств, що та-кож спонукає країни ЄС до поповнення працездатного населення за рахунок іноземців і стимулювання міжнародної міграції³. І в цьому плані Україні по-трібні надзвичайно потужна політична воля, аби хоча б призупинити міграційні процеси до європейських країн української молоді.

Одним словом, проведення конференції засвідчило як актуальність обговорюваної проблематики, так і необхідність формування виваженої державної політики за багатьма напрямами життєдіяльності країни.

Володимир Виткалов,
завідувач кафедри культурології і музеєзнавства
Рівненського державного гуманітарного університету,
кандидат педагогічних наук, професор;
Сергій Виткалов,
професор кафедри культурології і музеєзнавства
Рівненського державного гуманітарного університету,
доктор культурології

³ Бьюкенен П.Дж. Смерть Запада / П.Дж. Бьюкенен. — Москва : Изд-во АСТ ; СПб. : Terra Fantastica, 2003. — 448 с.; Интеграция инокультурных сообществ: западные модели и перспективы для России. Сравнительные политические исследования России и зарубежных стран / редколл.: В.В. Лапкин (отв. ред.) и др. — Москва, 2008. — 287 с.